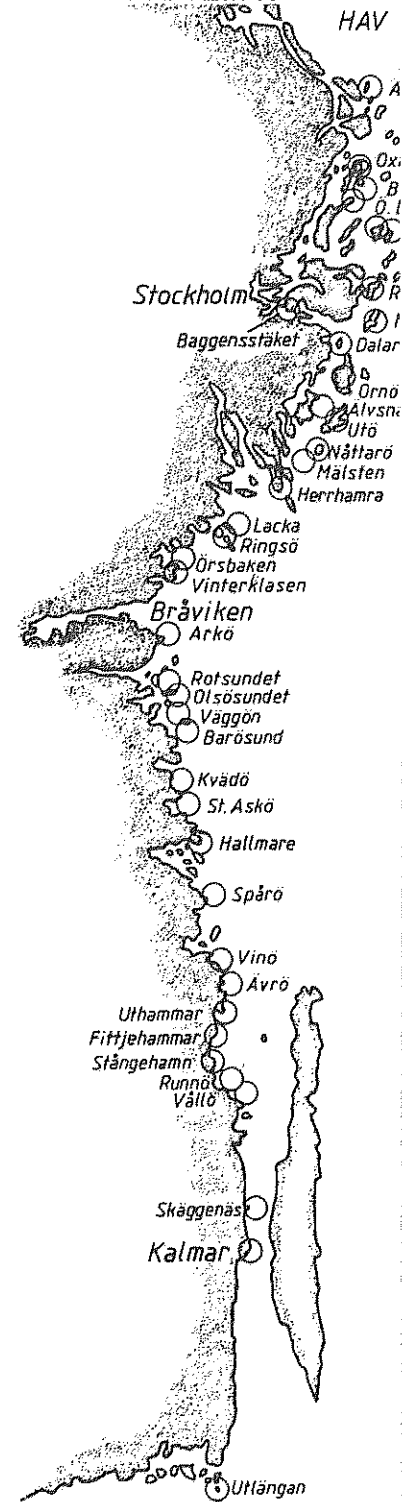

KUNG VALDEMARS SEGELLED -ETT STYCKE ÄVENTYRS- HISTORIA

L sommar kan man färdas längs en gammal medeltida segelled och göra strandhugg vid platser som vittnar om skärgårdens spännande historia. På flera öar, bl a Landsort, Utö, Husarö, Furusund och Arholma, finns informations skyltar uppsatta. I hamnarna på dessa öar finns en skylt som beskriver öns historia och berättar om de sevärdheter som finns på gång- och cykelavstånd. Här finns månghundraårigt klotter som väntande sjömän ristat in i berget, medeltida labyrinter, sjöfågeljägarnas gamla stenbyggda gömslen, gruvor, fyrar, sjömärken, gamla försvarsanläggningar och mycket annat. Stockholms läns museum har framställt en utförlig folder som beskriver de olika platserna i Stockholms skärgård. Folderen kommer under sommaren att finnas tillgänglig på skärgårdskommunernas turistbyråer.

70.000 MAN TILL ESTLAND

Det var den danske kungen Valdemar den II som år 1219 färdades med

70.000 man på 1.200 farkoster till Estland med förevändning att kristna esterna som var hedningar.

Esterna blev slagna i en blodig drabbning i den trakt där staden Tallinn senare anlades. Kung Valdemar fick tillnamnet "Sejrn", segraren, och i över hundra år innehade danskarna sedan norra Estland.

Där byggde danskarna en försvarsborg och intill växte en stad upp. Tallinn betyder den danska borgen på estniska. I kung Valdemars jordabok, där bl a de kungliga besittningarna fanns förtecknade, fanns även en beskrivning av sjövägen till Estland.

Idag finns en avskrift bevarad, präntad på pergament omkring år 1300, i det danska riksarkivet i Köpenhamn.

ITINERARIUM

Seglingsbeskrivningen, som även kallas Itinerarium eller Kung Valdemars segelled, består av en uppräknig av namn på latin med i vissa fall en avståndsangivelse i måttet veckosjöar. Segelleden utgår från den dåvarande dansk-svenska gränsen mellan Blekinge

Författare:

Gabriele
Prenzlau-Enander
vid Stockholms läns museum

och Kalmar län, vid Utlängan. Den går sedan utefter den svenska kusten mot Arholma i Stockholms norra skärgård. Där svänger den av mot öster och går över Ålandshav till Åland, vidare igenom Åbolands och Nylands skärgårdar sedan över Finska viken och slutar i Tallinn. Allt som allt omfattar beskrivningen omkring 100 namn, varav 78 platser längs det svenska kustavsnittet.

VECKESIÖ

Det gamla längdmättet veckosjö är svårtolkat eftersom mättet skiftar i längd om man räknar det verkliga avståndet mellan platserna.

Mättet veckosjö kan emellertid hänga ihop med tidsordet vecka, växling, och därmed kunna tolkas som roddartörn, det vill säga den tid ett roddärlag skulle arbeta innan det fick "vika" för nästa lag.

Mättet förekommer i en lotstaxa från 1642 där "styrmännen" tillerkändes så och så många ören per lotsad "veckesiö eller mil".

Senare års ortnamnsforskning har gjort det möjligt för oss att idag peka ut nästan alla de omnämnda platserna utefter den svenska kusten. Många namn har här sin äldsta kända form och samtidigt visar de att platserna redan under 1200-talet var kända under samma namn som idag, om än i förändrad form. Namnen anger öar, uddar, sund och mindre hamnplatser. Kalmar och Stockholm är de enda större orterna som namnges.

INRE OCH YTTRE LED

I Stockholms län omnämns 45 namn utefter en inre och en yttre led. På vissa delar av sträckan finns till och med tre parallella farleder. Den inre leden har delvis grundats upp, men den yttre leden följer i stort dagens kustleder.

Det är fascinerande att tänka sig att dagens båtturister seglar längs en sjöväg som säkerligen nyttjats i mer än tusen år. Många av våra större och kända skärgårdsöar som Utö, Ornö, Nämndö, Runmarö, Mjöja, Blidö och Arholma är omnämnda i seglingsbeskrivningen och man ställer sig frågan om öarna redan då var bebodda? Om det var fiskarbönder som för att få en extrainkomst ställde upp som lotsar på främmande skepp? Några sjökort fanns ännu inte och skärgården var lika svårnavigerad som idag. Skeppen var dock mera grundgående.

LÅNG SJÖRESA

Sträckan mellan Utlängan och Tallinn är drygt 500 nautiska mil, det vill säga ca 1000 kilometer lång. En sådan sjöresa bör ha tagit minst 15 dagar även

vid gynnsamma förhållanden.

Sannolikt var leden avsedd för långväga seglare och för fartyg som kunde både ros och seglas.

Om segelleden kom till för kommunikation mellan Danmark och Estland är svårt att veta. Kanske var det krigs- och kurirskepp som gick längs denna skyddade sjöväg - de tunga handelskoggarna var ju mer lämpade för segling till havs.

Var det då tillåtet för alla att gå genom svensk kustbygd eller fanns det några avtal mellan Danmark och Sverige?

"KUNG VALDEMARS SEGELLED"

Projektet "Kung Valdemars segelled" initierades av Riksantikvarieämbetet 1992 med syfte att lyfta fram och informera om de kulturhistoriska värdena i våra kustbygder och därmed också stödja det lokala näringslivet.

Nu samarbetar Länsstyrelserna i kustlänen, länsmuseumerna och kommunerna utefter östersjökusten med Turistföreningen, vissa hembygdsföreningar, Skärgårdsstiftelsen och Skärgårdssamarbetet om projektet. Meningen är att varje län skyltar upp och informerar om sin kulturhistoria i sitt kustavsnitt. Projektet ska bli synligt genom sin gemensamma logotyp. Även Åland, Finland och Tallinn är med i projektet.

Projektet invigdes lokalt i varje län under 1994 med festdagar eller budkavelseglingar från hamn till hamn. Stockholms län firade en "Kung Valdemars dag" i Nynäshamn där rekonstruktioner av äldre medeltida skepp seglades och roddes. Dagen förgylldes med medeltida musik, dans och en medeltida marknad.

NY INFORMATION MED NY KUNSKAP

Förutom uppskyllningen på respektive öar är det meningen att det i framtiden produceras nytt informationsmaterial om leden allt eftersom kunskapen ökar.

Under det närmaste året kommer Riksantikvarieämbetet ut med en bok om hela segelleden från Utlängan till Tallinn.

Stockholms läns museum planerar att nästa år sätta upp skyltar på öarna Runmarö, Berghamn och Mjöja men alla 45 platserna i Stockholms län kommer inte att kunna skyltas upp då vissa ligger inom militärt skyddsområde eller har landstigningsförbud av annan orsak.

Vilka som blir utvalda beror bl a på platsernas tillgänglighet, synliga lämningar, historia och lokala samarbetsparter.